

CĂSĂTORIA ȘI FAMILIA – INSTITUȚII DEMODATE PENTRU ROMÂNI ? IMPLICAȚIILE REZULTATELOR UNUI STUDIU DE TEREN PENTRU PSIHOLOGUL DE FAMILIE

Viorel Robu,
Universitatea „Petre Andrei” din Iași

I. Problema

Filosofii antici au subliniat esența căsătoriei și familiei: dragostea reciprocă între parteneri. Pentru tineri și pentru părinți, una dintre funcțiile căsătoriei este legată de sentimentul de securitate: oricare ar fi calitatea raporturilor conjugale, a nu fi singur este un fapt securizant și este foarte probabil ca obligația morală și legală a asistenței și controlului reciproc să joace un rol foarte important în cadrul căsătoriei (Stănciulescu, 1998). Echilibrul, satisfacția și recunoașterea calității unei familii sunt condiționate de capacitatea partenerilor conjugali de a se adapta unul la celălalt și, împreună, la contextul socio-economic, astfel încât să-și crească în comun șansele de dezvoltare și de afirmare socială (Mitrofan și Mitrofan, 1990). Descrierea de mai sus reprezintă o viziune tradițională asupra căsătoriei și familiei, deoarece, în condițiile dezvoltării socio-industriale fără precedent din țările occidentale și din SUA, sistemul cultural-ideologic a suferit o serie de schimbări importante, antrenând și restructurarea valorilor tradiționale (nu neapărat, dispariția lor !), printre care se numără și instituția căsătoriei.

Viața trepidantă din marile orașe ale lumii (în multe cazuri, aglomerate și reunind un mozaic de etnii, orientări culturale, religioase sau sexuale), stresul și suprasolicitarea profesională, pe o piață concurențială, în care selecția forței de muncă se face după criteriul adaptării la schimbări bruște și rapide, precum și al eficienței legate de costurile de timp, mirajul modelelor de conduită socială sau sexuală extravagante – pe fondul unei proliferări fără precedent a mass-mediei și a libertății de exprimare, alienarea sau confuzia, create de depersonalizarea accentuată, prin creșterea individualismului în metropolele occidentale și americane etc., au modificat radical stilul de viață al oamenilor, inclusiv fundamentul tradițional al familiei, căreia i se conferă semnificații diferite.

Emanciparea și lupta femeii pentru a accede la un status egal cu al bărbaților, liberalizarea excesivă a modalităților de expresie sexuală, restructurarea reglementărilor juridice legate de drepturile și îndatoririle în materie de familie etc. au făcut posibilă apariția interogației privind necesitatea și avantajele imediate ale *căsătoriei tradiționale, monogame*, dintre un bărbat și o femeie, răspunsul concretizându-se în proliferarea unor fenomene sociale precum (Mitrofan și Ciupercă, 2002; Turliuc, 2004): creșterea continuă a mediei de vârstă la care oamenii hotărăsc să se căsătorească, celibatul, creșterea ratei divorțurilor, semi- și pseudo-căsniciile, uniunile consensuale, uniunile și căsătoriile între homosexuali, etc.

Valorile trecutului pălesc în intensitate în fața noilor orientări sau sunt reorganizate și restructurate în funcție de necesitățile societății actuale (care exprimă, totuși, o urgență firească a oricărui macrosistem) și, o dată cu acestea, s-a diminuat și atașamentul față de instituția familiei, ale cărei structuri și funcții încep să fie redimensionate. Turliuc (2004) concluzionează că multe dintre problemele familiei contemporane nu sunt legate atât de mult de evoluția valorilor, cât de tranziția normelor. Multe norme au dispărut, iar altele au devenit conflictuale, incongruente. Indivizii nu mai înțeleg și nu mai știu cum să răspundă expectanțelor celorlalți și, în condițiile numeroaselor alternative, confuzia pare să fie o regulă. Nu este mai puțin adevărat că aceste modificări afectează în mod diferit societățile, în funcție de o serie de factori precum: poziția geografică, raporturile cu societățile vecine, gradul dezvoltării economice sau sistemul legislativ.

În ceea ce privește familia, este de reținut că (Turliuc, 2004):

- ✓ traversează o perioadă de tranziție, în multe dintre societățile europene;
- ✓ s-au repus în discuție structura sistemului familial, valorile, credințele și normele legate de relațiile premaritale și de căsătorie, de viața de familie;

- ✓ *pattern*-urile relațiilor din interiorul sistemelor familiale s-au schimbat semnificativ, reflectând: creșterea ratei divorțurilor, creșterea numărului de mame care lucrează, scăderea ratei nașterilor, etc.;
- ✓ cercetările au indicat o accentuare a valorii legată de independență (de exemplu, celibatul), în detrimentul căsătoriei tradiționale și al întemeierii unei familii;
- ✓ asumarea angajamentelor maritale și familiale tinde să cedeze locul autonomiei personale;
- ✓ normele privitoare la comportamentul sexual premarital, la sarcină și la căsătorie, la menținerea relațiilor maritale și familiale, precum și la disoluția relațiilor maritale s-au modificat.

O simplă retrospectivă a evenimentelor care au stat în atenția mass-mediei din România, în ultimii ani (festivalurile homosexualilor, deconspirarea orientării sexuale a unor personalități culturale și din mass-media, divorțurile răsunătoare din lumea show-bussiness-ului românesc) nu poate să te lase rece în fața unui „fapt social” din ce în ce mai evident: creșterea, și la noi, a diversității formelor de manifestare ale căsătoriei, vieții conjugale și de familie. Familia românească contemporană tinde să se debaraseze de „gloria tradiționalismului”, devenind mai curând un barometru al schimbărilor sociale și economice care au afectat țara noastră, trecând printr-un vizibil proces de democratizare, laicizare și de liberalizare (Mihăilescu, 2000; apud Popescu, 2007). Pentru R. Popescu (2007), familia românească a început să fie din ce în ce mai integrată în dinamica societății, din ce în ce mai condiționată de schimbările economice și sociale din cadrul societății românești, influențând, la rândul ei, evoluția de ansamblu.

Fără a ajunge o instituție depășită, căsătoria este asociată, în România de astăzi, cu valori diferite de cele tradiționale din trecut, iar acest fapt exprimă, poate, încercarea de adaptare a generațiilor de tineri la modificările post-decembriste majore din sistemul socio-economic și cultural românesc (Popescu, 2007). Dintre toți factorii care au contribuit la resemnificarea conceptului de căsătorie la sfârșitul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, banii rămân, fără îndoială, unul dintre subiectele cele mai spinoase din viața multor cupluri sau a multor tineri, aflați încă în formare, care nu dețin o independență economică suficientă, pentru a-și pune problema întemeierii unei familii. Astfel, dacă în unele cupluri tinere, banii reprezintă un subiect permanent de discuții sau de certuri (mai ales atunci când lipsesc sau nu ajung pentru satisfacerea unor trebuințe elementare), în altele, se pare că aceștia devin un fel de subiect „tabu”, partenerii resemnându-se în fața absenței banilor și devenind, într-un fel, tovarăși de suferință. „*Puține cupluri ajung să-și lămurească în totalitate problema banilor*” sublinia Marie-Adile Claisse (apud Mitrofan și Ciupercă, 1999). Mirajul și puterea banilor conduc la susținerea unei munci salariale stresante și obositoare (rutinizantă). Problema devine cu atât mai complicată, cu cât cei doi parteneri au de întreținut unul sau mai mulți copii.

Pattern-ul valoric tradițional al românilor, legat de căsătorie și de întemeierea unei familii, este în schimbare, însă tendințele, prezente, de altfel, în unele dintre țările Europei Occidentale, sunt slab reprezentate, fiind caracteristice mai degrabă unor minorități (de exemplu, tineri) (Popescu, 2007). Atașamentul față de familie al românilor a rămas ridicat, ocupând primul loc în ierarhia valorilor și fiind unul dintre domeniile care continuă să le ofere o satisfacție crescută.

Punctele de vedere, pe care am avut prilejul să le cunosc, prin parcurgerea unor lucrări interesante din literatura psiho-sociologică destinată căsătoriei, cuplului și familiei, m-au determinat să îmi pun câteva întrebări, și anume: *Se află familia românească într-o situație de impas sau chiar de criză ? În ce măsură mai este valorizată căsătoria și instituția familiei de către moldovenii care au avut prilejul, după 1989 și mai ales în ultimii cinci ani, să intre în contact, în Occident, cu o varietate a formelor de comuniune între două persoane, a formelor de căsătorie, a stilurilor de căsnicie și de viață de familie ? Ce părere au moldovenii despre o serie de fenomene, cum ar fi: sporirea libertății sexuale acordate bărbaților, intrarea femeilor în afaceri, intensificarea ocupării acestora în câmpul muncii? Sunt moldovenii, prin opiniile exprimate, tradiționaliști, în ceea ce privește felul în care concep relațiile dintre părinți și copii sau asumarea rolurilor conjugale (parentale), în cadrul familiei ?*

Am încercat să răspund la toate aceste întrebări, efectuând o cercetare cu caracter descriptiv-constatativ. În ancheta pe care am întreprins-o, am utilizat un chestionar, prin care am încercat să surprind câteva dintre aspectele esențiale subliniate în literatura de specialitate, pe tema prefacerilor din domeniul căsătoriei și al vieții de familie.

II. Studiu de teren. Opinii despre căsătorie și familie

II.1. Scop

Scopul pe care mi l-am propus a fost să identific opiniile moldovenilor despre actul căsătoriei și despre instituția familiei, ca sistem organizat de status-roluri și de relații, despre îndatoririle și rolurile celor doi parteneri conjugali (priviți ca parteneri intimi și ca părinți), despre îndatoririle copiilor în raport cu părinții, despre practicile familiale alternative, despre anumite stereotipuri de gen, ca și despre valorile pe care părinții le pot transmite copiilor lor, în procesul dinamic al creșterii și educării acestora.

Am considerat că datele anchetei pot servi în chip util psihologului de familie, care este chemat, alături de specialiștii din celelalte ramuri ale psihologiei, să participe activ la proiectarea și la implementarea unor programe viabile de asistență și de ajutorare a structurilor familiale dintr-o comunitate și care trebuie să cunoască mutațiile din domeniul relațiilor (pre-)conjugale, al căsătoriei și al stilurilor de viață familială și să le înțeleagă semnificațiile. Prin structuri familiale, înțeleg, în sensul prefacerilor care au atins, așa cum am văzut mai sus, domeniile legate de relațiile premaritale, de căsătorie, de viața de cuplu și de familie, familii clasice, tradiționale (formate din soți, a căror relație este oficializată prin căsătorie sau din soți și copii), familii monoparentale (monoparentalitate prin divorț, prin decesul unuia dintre soți, monoparentalitate asumată – femei care dau naștere unui copil, în urma relației cu un partener care acceptă acest lucru și cu care nu se căsătoresc sau prin inseminare *in vitro*), familii rezultate prin uniuni consensuale (inclusiv, familii în care cei doi parteneri sunt homosexuali – de cele mai multe ori, femei – și au unul sau mai mulți copii din relații anterioare), familii asociative rezultate prin recăsătorie, etc.

II.2. Metodologie

II.2.1. Participanții

Un număr de 129 de participanți (dintre care, 49 aveau rezidența în județul Botoșani și 80 – în județul Iași) au răspuns la întrebările chestionarului pe care l-am construit, în perioada aprilie-mai 2007. Dintre aceștia, 45 % au fost de sex masculin și 55 % de sex feminin.

Participanții au avut vârste cuprinse între 20 și 61 de ani, cu o vârstă medie de aproximativ 37 de ani ($s = 10.55$ ani). Media de vârstă a participanților de sex masculin a fost de 38 de ani ($s = 12.24$ ani), aceștia având vârste cuprinse între 20 și 61 de ani. Media de vârstă a participanților de sex feminin a fost de aproximativ 36 de ani ($s = 8.93$ ani), aceștia având vârste cuprinse între 22 și 61 de ani.

În ceea ce privește *mediul de proveniență*, 34.9 % dintre participanți proveneau din mediul rural și 65.1 % - din mediul urban. Figura 1 prezintă repartiția participanților după variabila *stare civilă*.

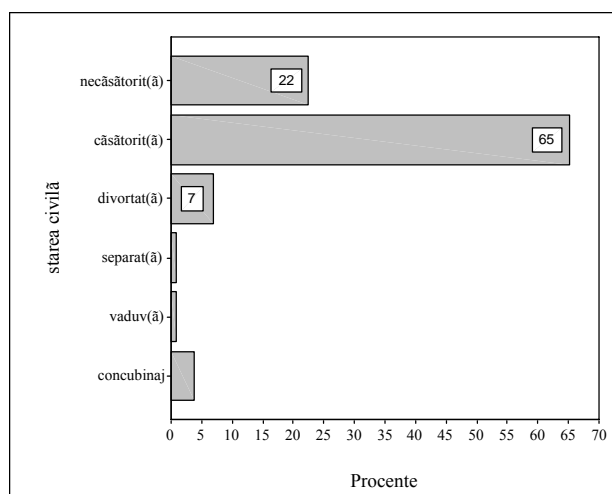

Figura 1

Figura 2 prezintă distribuția participanților în funcție de variabila *studii absolvite*.

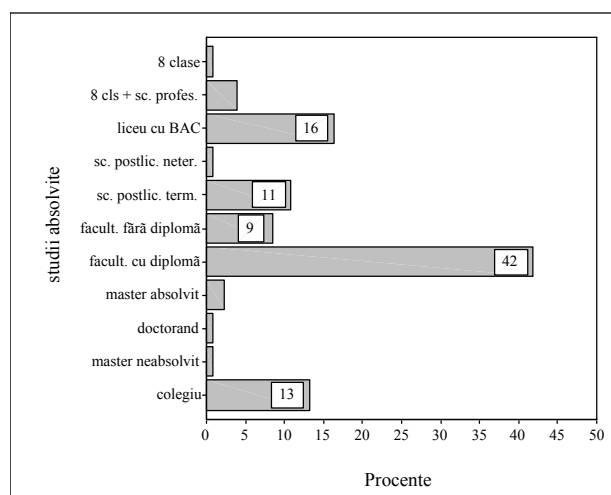

Figura 2

Figura 3 prezintă repartitia răspunsurilor date de participanți la întrebarea „*Sunteți o persoană: fără religie/cu religie, dar nu merg deloc la biserică/cu religie și merg ocazional la biserică/cu religie și merg permanent la biserică*”.

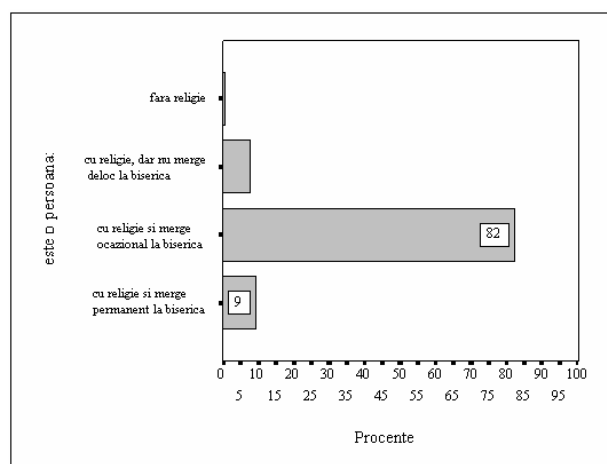

Figura 3

II.2.2. Chestionarul utilizat pentru colectarea datelor

În vederea investigării opiniilor participanților despre căsătorie, familie și despre o serie de practici legate de viața de familie, am construit un chestionar, pe care l-am organizat în trei părți: date socio-demografice, o scală sumativă de tip Likert, cu 20 de întrebări referitoare la căsătorie, la familie și la rolurile de mamă/tată, respectiv un set de întrebări (în număr de 14), atât cu răspunsuri închise, cât și cu răspunsuri deschise. În formularea întrebărilor celei de-a treia părți, m-am orientat după un chestionar utilizat într-o anchetă efectuată în 1992, de către un colectiv de cercetători de la *Institutul de Cercetare a Calității Vieții* din București, având ca temă viața de familie în România (vezi www.iccv.ro).

II.3. Rezultatele obținute și interpretarea acestora

Tabelul 1 prezintă frecvențele procentuale pentru răspunsurile participanților la fiecare dintre cei 20 de itemi, din cea de-a doua parte a chestionarului care a fost administrat.

Tabelul 1

Aspecte legate de căsătorie, de întemeierea unei familii și de procreare	Procente pe variante de răspuns				
	Dezacord puternic	Dezacord	Indecis	Acord	Acord puternic
Familia este o un lucru sacru.	1.6	3.1	8.5	51.9	34.9
Două persoane care s-au căsătorit trebuie să aibă obligatoriu copii.	2.3	25.6	17.1	46.5	8.5
Întemeierea propriei familii trebuie să fie principalul scop în viață pentru fiecare dintre noi.	3.9	22.5	19.4	40.3	14
O persoană trăiește degeaba pe acest pământ, dacă nu ajunge să-și întemeieze propria familie.	2.3	30.2	16.3	35.7	15.5
A avea bani și a trăi necăsătorit o viață luxoasă este mult mai important decât a-ți întemeia și a întreține o familie.	22.5	58.1	17.8	0.8	0.8
O femeie nu se va simți împlinită, dacă nu se va căsători și nu va avea copii.	0.8	21.7	17.1	43.4	17.1
Nu are rost să-ți complici viața, căsătorindu-te și făcând copii.	32.6	53.5	8.5	4.7	0.8
Orice bărbat trebuie să fie dispus să se sacrifice pentru soție și copii.	2.3	10.9	10.1	58.1	18.6
Întemeierea propriei familii este o dogmă impusă de societate.	7.8	43.4	17.8	27.1	3.9
O persoană nu va fi fericită în viață, dacă nu ajunge să-și întemeieze propria familie.	3.9	29.5	18.6	34.9	13.2
Este moral să te căsătorești și să ai copii.	-	8.5	13.2	57.4	20.9
A-ți întemeia o familie este un lucru mult mai important decât a trăi singur și a avea o carieră de succes.	2.3	11.6	24	45.7	16.3
Este o datorie socială pentru un bărbat să se căsătorească și să aibă copii.	5.4	31	20.2	38.8	4.7
În ziua de astăzi, căsătoria nu mai este un lucru atât de important, de vreme ce există forme alternative de comuniune între două persoane acceptate de către societate (de exemplu, concubinajul).	10.1	33.3	17.1	34.9	4.7
Căsătoria poate încurca o persoană, deoarece aceasta nu va mai fi liberă să întrețină relații intime cu cine dorește.	22.5	47.3	12.4	15.5	2.3
Este firesc ca la o anumită vârstă să-ți întemeiezi o familie.	0.8	3.1	7	65.9	23.3
Nu te poți realiza în viață, dacă nu te căsătorești și nu ajungi să ai copii.	7.8	40.3	11.6	32.6	7.8
În ziua de astăzi, a-ți întemeia o familie este un scop demodat.	17.8	62	12.4	7	0.8
Este un păcat să trăiești cu o persoană în concubinaj.	14	35.7	20.2	19.4	10.9
Nu este obligatoriu ca o femeie care își dorește să aibă un copil să se căsătorească. Ea poate apela la fertilizarea <i>in vitro</i> (bănci de spermă).	7.8	18.6	17.1	48.1	8.5

Ceea ce rezultă clar este că aproximativ 87 % dintre participanți și-au exprimat acordul sau acordul foarte puternic cu faptul că familia este un lucru sacru. Doar o mică parte dintre participanți au fost indeciși în această privință. De asemenea, peste 54 % dintre participanți au fost de acord sau puternic de acord cu faptul că întemeierea unei familii trebuie să fie principalul scop în viața pentru fiecare dintre oameni. Puțin peste un sfert dintre botoșănenii și ieșenii care au răspuns în cadrul anchetei mele și-au exprimat dezacordul sau dezacordul puternic cu ideea că întemeierea propriei familii trebuie să fie principalul scop în viața fiecărui individ. Pe de altă parte, aproximativ 90 % dintre participanți au fost de acord sau puternic de acord cu faptul că întemeierea propriei familii este un lucru firesc, iar 51.2 % și-au exprimat acordul cu ideea că o persoană trăiește degeaba pe pământ dacă nu ajunge să-și întemeieze propria familie și 48.1 % acordul sau acordul puternic cu faptul că o persoană nu va fi fericită în viață, dacă nu va ajunge să-și întemeieze propria familie.

În acord cu rezultatele prezentate anterior, 51.2 % dintre participanți au respins ideea că întemeierea unei familii este o dogmă impusă de societate. Doar 31 % au acceptat această idee. La afirmația „În ziua de astăzi, a-ți întemeia o familie este un lucru demodat”, aproximativ 80 % dintre participanți la ancheta mea și-au exprimat dezacordul sau dezacordul puternic. Acest rezultat este în concordanță cu datele citate de R. Popescu (2007), potrivit cărora, în România, atașamentul față de familie rămâne crescut, iar pentru marea majoritate a indivizilor, căsătoria nu reprezintă o instituție învechită. Familia a fost considerată, ca

importantă, înaintea celibatului și a carierei de succes de 62 % dintre participanți, aceștia alegând variantele *acord* sau *acord puternic* la afirmația „*A-ți întemeia o familie este un lucru mai important decât a trăi singur și a avea o carieră de succes*”. În acord cu acest rezultat, puțin peste 80 % dintre participanți și-au exprimat dezacordul sau dezacordul puternic cu faptul că a avea bani și a trăi necăsătorit o viață luxoasă este mai important decât întemeierea unei familii.

Importanța acordată de participanți moralității a reieșit clar din răspunsurile la afirmația „*Este moral să te căsătorești și să ai copii*”. Astfel, peste 78 % dintre participanți au fost de acord sau puternic de acord cu ideea că este moral să te căsătorești și să ai copii. Acest rezultat trebuie corelat cu importanța acordată de participanți credinței în Dumnezeu. Astfel, 72 % dintre aceștia au indicat că Dumnezeu este important sau foarte important în viața lor. De asemenea, 22 % au indicat că Dumnezeu este destul de important în viața lor. De altfel, am obținut o asociere semnificativă statistic între răspunsurile participanților la afirmația „*Este moral să te căsătorești și să ai copii*”, respectiv cele la întrebarea „*Cât de important este Dumnezeu în viața dumneavoastră ?*” (valoarea coeficientului de contingență între răspunsurile la cele două întrebări a fost 0.40, $p = 0.02$). Un procent de 75.2 % dintre participanții care au răspuns cu acord sau acord puternic la afirmația „*Este moral să te căsătorești și să ai copii*” au indicat, de asemenea, că Dumnezeu este important sau foarte important în propria lor viață. Acest rezultat semnifică importanța pe care o acordă botoșănenii și ieșenii (ca mulți alți români) religiei și credinței în Dumnezeu, prin care își pot explica o serie de aspecte legate de propria lor viață și de viața cotidiană.

În ceea ce privește acordul cu formele alternative de comuniune între două persoane, acceptate la ora actuală în multe societăți (de exemplu, concubinajul), rezultatele au arătat că doar 44.4 % dintre participanți și-au exprimat dezacordul sau dezacordul puternic cu ideea potrivit căreia căsătoria nu mai este, în ziua de astăzi, un lucru important, de vreme ce există formele alternative de comuniune între două persoane. Un procent de aproximativ 40 % dintre participanți au fost de acord sau puternic de acord cu ideea că instituția căsătoriei nu mai este foarte importantă, în contextul apariției unor forme alternative în care două persoane pot coabita. De asemenea, 49.7 % dintre participanți nu au considerat că este un păcat să trăiești în concubinaj. Rezultatele obținute amintesc de datele prezentate de Popescu (2007), potrivit cărora chiar dacă, în România, angajarea indivizilor în relații fără căsătorie (cum este și cazul concubinajului) nu are o incidență foarte crescută, toleranța față de cuplurile necăsătorite este ridicată, întrucât numai 15 % dintre români au menționat că nu ar dori un asemenea cuplu printre vecini.

Legat de aspectul relațiilor sexuale, trebuie să precizăm că aproximativ 70 % dintre participanți au respins ideea potrivit căreia căsătoria poate încurca o persoană, deoarece aceasta nu va mai fi liberă să întrețină relații intime cu cine dorește. Doar un procent de 17.8 % dintre participanți au acceptat această idee. Variabila *sex* nu a avut nici o influență asupra răspunsurilor la această întrebare. Astfel, 67.2 % dintre participanții de sex masculin, respectiv 71.8 % dintre cei de sex feminin și-au exprimat dezacordul puternic sau dezacordul cu privire la faptul că o persoană poate fi încurcată de căsătorie, deoarece nu va mai fi liberă să întrețină relații intime cu cine dorește. Nici variabila *vârstă* nu a avut un efect semnificativ statistic asupra răspunsurilor la această afirmație.

În fine, în ceea ce privește procrearea, 55 % dintre participanții investigați și-au exprimat acordul cu faptul că două persoane care s-au căsătorit trebuie să aibă obligatoriu copii. Doar 27.9 % dintre participanți au fost în dezacord sau în dezacord puternic cu această afirmație. Legat de ideea de mai sus, rezultatele au indicat doar un procent de 5.5 % dintre participanți (adică șapte) care au fost de acord sau puternic de acord cu ideea că nu are rost să-ți complici viața, căsătorindu-te și făcând copii. Dintre aceștia, trei au fost de sex masculin și patru de sex feminin, trei aveau vârste între 26 și 30 de ani, doi între 36 și 40 de ani și doi între 46 și 50 de ani, trei erau necăsătoriți, trei căsătoriți și unul divorțat.

De asemenea, 60.5 % dintre participanți și-au exprimat acordul sau acordul puternic cu ideea că o femeie nu se va simți niciodată împlinită dacă nu se va căsători și nu va avea copii. Dintre aceștia, 59 % au fost de sex feminin și 41 % de sex masculin. La afirmația „*Este o datorie socială pentru un bărbat să se căsătorească și să aibă copii*”, 46.5 % dintre participanții de sex masculin, respectiv 40.8 % dintre cei de sex feminin și-au exprimat acordul sau acordul puternic.

În mod surprinzător, doar 56.6 % dintre participanții la ancheta pe care am întreprins-o au fost de acord sau puternic de acord cu faptul că nu este obligatoriu ca o femeie care își dorește un copil să se căsătorească, deoarece poate apela la fertilizarea *in vitro*. Doar 26.4 % dintre participanți și-au exprimat dezacordul cu această idee. Dintre participanții care au fost de acord sau puternic de acord, 39.7 % au fost bărbați și 60.2 % femei. Din nou, variabila *sex* nu a avut nici o influență semnificativă asupra răspunsurilor legate de această afirmație. În schimb, variabila legată de religie a avut un efect semnificativ ($\chi^2 = 25.11$; $p = 0.01$), în sensul în care, dintre participanții care au fost de acord cu faptul că nu este obligatoriu ca o femeie care își dorește să aibă un copil să se căsătorească, deoarece poate apela la

fertilizarea *in vitro*, 1.3 % au declarat că nu au o religie anume, 12.3 % au declarat că, deși au religie, nu merg deloc la biserică, 80.8 % au declarat că au religie, dar merg doar ocazional la biserică și doar 5.4 % au declarat că au religie și merg permanent la biserică. De asemenea, răspunsurile participanților la întrebarea „Cât de important este Dumnezeu în viața dumneavoastră ?” au influențat răspunsurile la afirmația legată de fertilizarea *in vitro* ($\chi^2 = 29.06$; $p = 0.02$). Astfel, dintre participanții care au fost de acord sau puternic de acord cu faptul că nu este obligatoriu ca o femeie care își dorește să aibă un copil să se căsătorească, deoarece poate apela la fertilizarea *in vitro*, doar 2.7 % au indicat că Dumnezeu nu este deloc important în propria lor viață și 5.4 % au declarat că Dumnezeu este puțin important, restul de 91.7 % considerând că Dumnezeu este destul de important, important sau foarte important în propria lor viață. Așadar, credința religioasă a botoșănenilor și ieșenilor care au participat la anchetă pare să le fi influențat toleranța față de fertilizarea *in vitro* a unei femeie, fără necesitatea ca aceasta să se căsătorească pentru a avea un copil.

În concluzie, din răspunsurile participanților la ancheta pe care am întreprins-o, s-a degajat clar tendința acestora de a considera familia și căsătoria ca lucruri importante, alături de credința în Dumnezeu. Botoșănenii și ieșenii care au participat la anchetă par să valorizeze instituția căsătoriei, considerând, într-o proporție destul de semnificativă, că realizarea de sine și fericirea se ating numai prin căsătorie, prin întemeierea unei familii și prin nașterea de copii.

În continuare, voi analiza răspunsurile participanților la cea de-a treia parte a chestionarului pe care l-am utilizat în ancheta mea. Astfel, peste trei sferturi dintre participanți (77 %) au fost de acord cu ideea că chiar dacă o persoană își dorește copii, nu trebuie să îi conceapă dacă nu și-a găsit partenerul de viață potrivit. Doar 4 % dintre participanți au indicat că nu sunt de acord cu nici una dintre afirmații și că lucrurile sunt discutabile. Dintre participanții care au fost de acord cu ideea conceperii copiilor doar cu un partener potrivit, 41.4 % au fost de sex masculin și 58.5 % de sex feminin. Diferența între numărul de bărbați și cel de femei care au îmbrățișat ideea potrivit căreia chiar dacă o persoană își dorește copii, nu trebuie să îi conceapă, dacă nu și-a găsit partenerul de viață potrivit nu a fost, însă, semnificativă.

Figura 4 prezintă distribuția răspunsurilor participanților la întrebarea „Considerați că este un lucru normal ca bărbaților să li se acorde mai multă libertate în plan sexual decât femeilor?”.

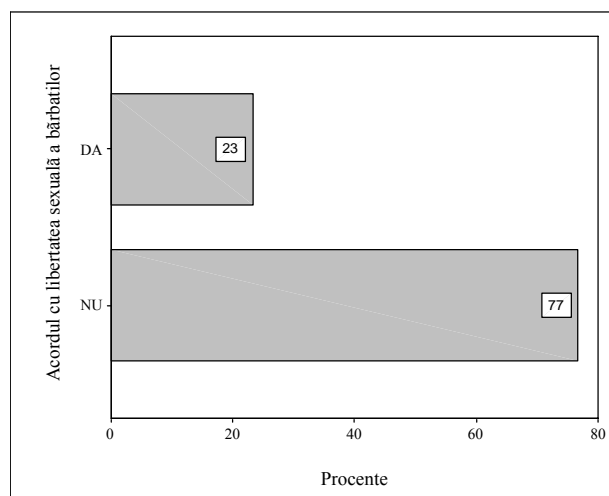

Figura 4

Se observă că 77 % dintre participanți (dintre care 34.3 % bărbați și 65.6 % femei) nu au fost de acord cu ideea că este un lucru normal ca bărbaților să li se acorde mai multă libertate în plan sexual decât femeilor. Diferența între numărul participanților de cele două sexe, care au răspuns negativ la această întrebare, se datorează disproporției după variabila sex din lotul de anchetă. Totuși, 91.5 % din totalul participanților de sex feminin au respins ideea potrivit căreia este un lucru normal ca bărbaților să li se acorde mai multă libertate în plan sexual decât femeilor, în timp ce, dintre participanții de sex masculin, doar 58.6 % au respins această idee.

Pe de altă parte, un procent de 74 % dintre botoșănenii și ieșenii care au participat la ancheta pe care am realizat-o a îmbrățișat ideea potrivit căreia copiii trebuie întotdeauna să-și iubească și să-și respecte părinții, indiferent de calitățile și defectele acestora. Așadar, aproape trei sferturi dintre participanți au manifestat tendința de a valoriza ideea de respect pentru părinți. Nivelul de studii, sexul sau vârsta participanților nu au avut un efect semnificativ asupra distribuției răspunsurilor la această întrebare.

De asemenea, un procent ridicat dintre participanți (78 %) au răspuns indicând ideea de valorizare a rolului de părinte. Aceștia au fost de acord cu faptul că datoria părinților de a face tot ce pot pentru copiii lor, chiar dacă pentru aceasta trebuie să renunțe la propria fericire. Nici de această dată, *vârsta*, *sexul* sau *nivelul studiilor* absolvite de participanți nu au avut un efect semnificativ asupra răspunsurilor.

În ceea ce privește acordul exprimat de participanți față de ideea că, pentru a crește fericit, un copil are nevoie de ambii părinți, situația se prezintă după cum urmează (figura 5):

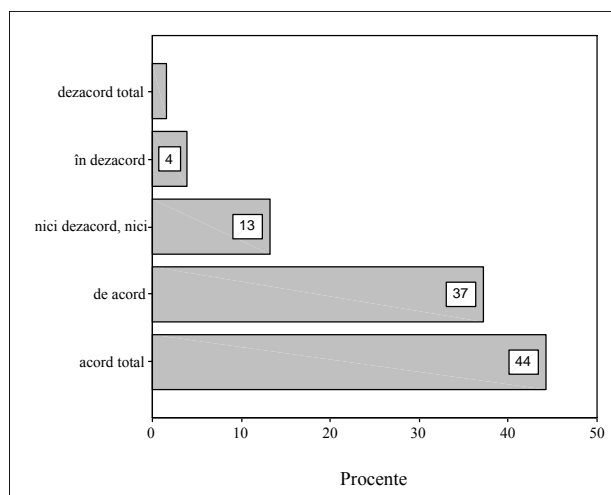

Figura 5

Observăm că patru din cinci participanți au fost de acord sau total de acord cu ideea că, pentru a crește fericit, un copil are nevoie de ambii părinți. Prin răspunsurile lor, participanții par să valorizeze ideea că ambii părinți joacă un rol important în creșterea și dezvoltarea copiilor. Variabila *sex* a avut o influență semnificativă asupra răspunsurilor ($\chi^2 = 13.89$; $p = 0.008$). Astfel, dintre participanții de sex masculin, 96.5 % și-au exprimat acordul sau acordul total cu ideea că, pentru a crește, un copil are nevoie de ambii părinți, în timp ce, dintre cei de sex feminin, doar 70.4 % și-au exprimat acordul sau acordul total cu această idee. În schimb, variabilele *vârsta* sau *nivel de studii* nu au avut un efect semnificativ.

Figura 6 prezintă rezultatele la întrebarea referitoare la posibilitatea ca o femeie să-și dorească un copil pe care să îl crească singură, fără să aibă o relație stabilă cu bărbatul cu care l-a făcut.

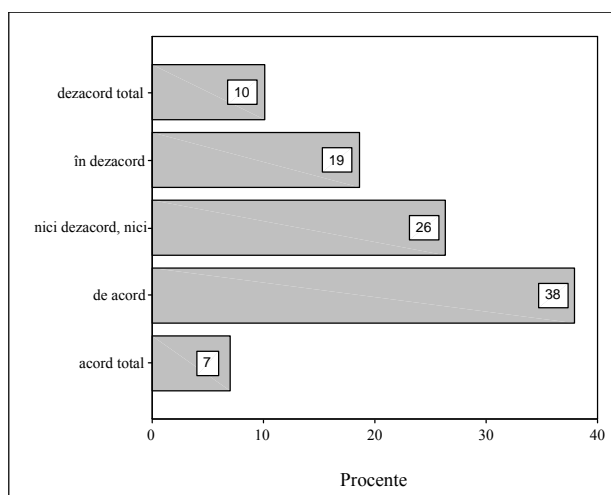

Figura 6

Privitor la acest aspect al vieții de familie, răspunsurile au fost mai echilibrate, distribuindu-se între toate cele cinci variante. Astfel, doar 45 % dintre participanți și-au exprimat acordul sau acordul total cu ideea că o femeie poate să-și dorească un copil pe care să-l crească singură, fără a avea o relație stabilă cu bărbatul cu care l-a făcut. Un procent de 26 % dintre participanți și-au exprimat indecizia, iar 29 %

dezacordul sau dezacordul total. *Sexul, vârsta, nivelul de studii sau statutul civil* al participanților nu au avut un efect semnificativ asupra răspunsurilor la întrebarea în discuție. Dintre participanții care și-au manifestat acordul cu ideea că o femeie poate să-și dorească un copil pe care să-l crească singură, fără a avea o relație stabilă cu bărbatul cu care l-a făcut, 43.1 % au fost bărbați și 56.8 % femei. Rezultatul amintește de faptul că, în România, acceptarea familiilor în care mama își crește singură copiii este relativ ridicată, comparativ cu celelalte țări europene (aproximativ jumătate dintre subiecții români, chestionați în cadrul anchetei europene, fiind de acord) (Popescu, 2007).

Analizând distribuțiile procentuale ale răspunsurilor (pe variante), pe care participanții la anchetă le-au dat la antepenultima întrebare, din cadrul celei de-a treia părți a chestionarului, am constatat că doar 17 % dintre participanți au acceptat ideea că o soție care nu lucrează este tot atâta de realizată ca și una care are o slujbă bine plătită. Aceștia au răspuns, alegând variantele *într-o mare măsură* și *într-o foarte mare măsură*. Dintre participanții care au îmbrățișat această idee, 57.1 % au fost bărbați și 42.8 % femei. Se observă un raport destul de echilibrat între cele două sexe, în ceea ce privește alegerea variantelor de răspuns *într-o mare măsură*, respectiv *într-o foarte mare măsură*. Variabilele *sex, vârstă și nivel de studii* nu au influențat răspunsurile participanților la întrebare. Reamintesc că România face parte din categoria țărilor cu un acord scăzut, în ceea ce privește considerarea femeii casnice ca fiind la fel de realizată ca și una care lucrează (Popescu, 2007). Rezultatele pe care le-am obținut par să le fi confirmat pe cele la nivel național, raportate de Popescu (2007).

Pe de altă parte, 49 % dintre participanți au considerat într-o mare măsură sau într-o foarte mare măsură că bărbații pot fi lideri politici mai buni decât femeile. Dintre aceștia, bărbații au fost ușor mai numeroși decât femeile (54 % față de 46 %).

În schimb, ideea emancipării femeii, sub aspectul accesului la studii și nu numai, pare să existe din ce în ce mai frecvent în opinia românilor, reflectând tendințele din celelalte țări europene. Astfel, doar 14 % dintre botoșănenii și ieșenii care au participat la ancheta mea au fost de acord cu ideea că studiile universitare sunt mai importante pentru un bărbat decât pentru o femeie. Dintre aceștia, 57.8 % au fost bărbați și 42.1 % femei.

De asemenea, doar 37 % dintre participanți au considerat într-o mare sau foarte mare măsură că bărbații conduc mai bine afacerile decât femeile. Nici una dintre variabilele *sex, vârstă și nivel de studii* nu a avut un efect semnificativ asupra răspunsurilor date de participanți, legate de aspectul legat de competențele în afaceri ale bărbaților și femeilor.

Figura 7 prezintă alegerile participanților la întrebarea „Care dintre lucrurile de mai jos considerați că sunt cele mai importante pentru educarea unui copil de către părinți?”.

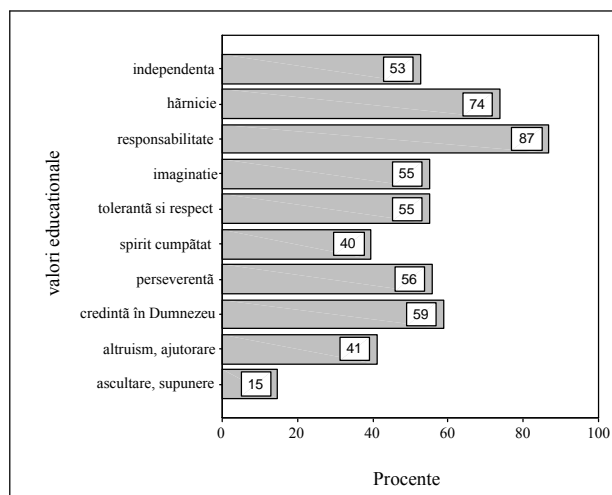

Figura 7

Din reprezentarea grafică a procentelor pentru alegerile pe care participanții le-au făcut pentru fiecare dintre aspectele menționate, reiese clar că ceea ce au apreciat, în primul rând, ca fiind importante, în educarea unui copil de către părinții săi, este responsabilitatea (87 % dintre participanți), urmată de hârnicie și de conștiinciozitate (indicate de 74 % dintre participanți). Pe ultimul loc, se află ascultarea și supunerea față de părinți și semenii (indicate de 15 % dintre participanți), dar acest rezultat poate fi pus pe seama procentului semnificativ, din lotul de anchetă, al participanților tineri, cu vârste cuprinse între 20 și 35 de ani, pentru care supunerea față de părinți și ascultarea sunt altfel privite decât erau în trecut, fără a

însemna neapărat respingerea acestor valori. Credința în Dumnezeu și viața religioasă rămân în continuare pentru români valori dezirabile. Astfel, aproximativ 60 % dintre botoșănenii și ieșenii care au participat la ancheta mea le-au indicat printre lucrurile importante, care contează în educarea unui copil de către părinți.

II.4. Concluzii

O parte dintre tendințele pe care le-am constatat, în percepțiile botoșănenilor și ale ieșenilor care au participat la ancheta mea, le-au confirmat pe cele raportate de Popescu (2007), în studiul axat pe valorile legate de familie în România și în Europa. Consider că rezultatele anchetei pe care am efectuat-o au reflectat tendințe de schimbare în mentalitatea botoșănenilor și a ieșenilor despre valorile tradiționale legate de căsătorie, de viața de familie, de relațiile părinți-copii, care nu trebuie, însă, să ne îngrijoreze, întrucât par, cel puțin la o analiză globală (nediferențiată după variabile socio-demografice), să indice faptul că aceștia încă mai valorizează instituția mariajului și a familiei.

Care sunt implicațiile rezultatelor pe care le-am obținut în ancheta mea pentru intervenția pe care psihologul de familie trebuie să o realizeze la nivelul structurilor familiale ale unei comunități? În primul rând, aceste rezultate, dar și lucrările din literatura de specialitate trebuie să-l facă pe psihologul de familie să reflecteze puțin la condiția familiei românești (și europene) contemporane, care s-a schimbat evident, în pas cu prefacerile care au afectat toate planurile vieții pe mapamond: social, cultural, economic, politic, juridic.

În cazul familiilor dintr-o comunitate, în care tradiționalismul legat de structura, de organizarea sistemului familial și de viața de familie a fost conservat, psihologul de familie își va adapta intervenția respectând setul de norme și reguli care guvernează respectivele sisteme familiale.

În cazul familiilor „atipice” (familii rezultate prin monoparentalitate asumată, prin uniuni consensuale, inclusiv uniuni între două persoane de același sex, configurații familiale asociative), care reflectă schimbările la nivelul mentalităților legate de relațiile premaritale, de sarcină și de creșterea copiilor, de căsătorie, de menținerea sau disoluția relațiilor maritale și familiale, etc., psihologul de familie își va adapta intervenția în funcție de noile norme și reguli, evitând orice conflict ideologic cu membrii respectivelor structuri familiale. Aceasta, întrucât psihologul de familie este o persoană deschisă intelectual, capabilă de reflecție și de integrarea schimbărilor în propria politică de conduită și de intervenție profesională, iar familiile contemporane „atipice” nu sunt neapărat familii bolnave, structuri care exprimă declinul unei societăți, așa cum ar vrea unii profani sau chiar autori avizați să impună ca opinie. Ele reflectă schimbarea continuă și imuabilă a vieții societăților de pe mapamond – proces natural, firesc, pentru orice sistem. Dacă acest lucru este sănătos, rămâne ca fiecare societate să stabilească și să accepte sau, dimpotrivă, să respingă. În aceste condiții, nu ne rămâne decât să încercăm să ne adaptăm continuu, iar psihologul de familie nu trebuie să excepteze acest deziderat.

Bibliografie

1. Mitrofan, I., Mitrofan, N. (1990). De la familie la societate. În revista *Alternative*, nr. 10.
2. Mitrofan, I., Ciupercă, C. (1999). Relațiile dintre sexe – confuzii și contradicții. În revista *Psihologia*, nr.2, Societatea Știință și Tehnică.
3. Mitrofan, I., Ciupercă, C. (2002). *Psihologia și terapia cuplului*. București: Editura Sper.
4. Popescu, R. (2007). Valori ale familiei în România și în Europa. În B. Voicu, M. Voicu (coord.). *Valori ale românilor: 1993-2006. O perspectivă sociologică*. Iași: Editura Institutului European.
5. Stănciulescu, E. (1998). *Sociologia educației familiale*. Vol.II. Iași: Editura Polirom.
6. Turliuc, M. N. (2004). *Psihologia cuplului și a familiei*. Iași: Editura Performantica.
7. www.iccv.ro

Lucrare publicată în: M. Caluschi (coord.) (2008). *Psihologul de familie. Necesitate în spațiul românesc contemporan*. Iași, Editura Performantica